

Hétköznapiok a hukban

A szerző New York államban született 1916-ban. A második világ-háborúban egy csendes-óceáni légykötélék historiográfusaként teljesített szolgálatot. A Fülöp-szigeteken szerelt le. Megszerette az országot, s újságíróként ide visszatért. 1948-ban feleségül vette a manilai egyetem egyik végzettjét, a kommunista Célia Marianót. 1950-től mindketten a nemzeti fegyveres ellenálláshoz csatlakoztak, s az alább leírt rendkívül nehéz körülmények között vállaltak propagandamunkát. 1952-ben a kormánycsapatok fogságába estek. Mindkettőjüket életfogytiglanra ítélték. Nehéz börtönt viseltek 1961-ig, ekkor Garcia akkori elnök megkegyelmezett nekik. Pomeroyt azonnal kiutasították az országból, de Céliának egy időre még ott kellett maradnia: sokáig nem kapott útlevelet.

Harcostársaik továbbra is börtönben vannak, holott a Fülöp-szigetek legfelsőbb bíróságának döntése alapján már rég mindannyiukat szabadlábra kellett volna helyezni. De a hukoktól továbbra is tartanak, pedig soraik megritkultak.

A huk szó tagalog nyelven a népi felszabadító hadsereget jelentő hukbong első tagja. A hukbong 1942-ben született: a japán megszállók és kiszolgálók ellen kommunista és szocialista irányítással harcolók csapataként. Parasztok, munkások és értelmiségiek tömörültek soraiban. A háború éveiben egy ideig az Egyesült Államok is támogatta őket. 1945-ben, az országnak a japán-megszállás alóli felszabadulása idején már százezren voltak. A háború után a hukbong politikai szerepet is játszik, egyes területeken a hatalmat is átveszik, de az imperialisták támogatta reakció felülkerekedik, s a hazafiak fegyveres harcok, a gerilla folytatására kényszerülnek. 1956-ban már nyolcezer halottjuk volt. Nehézségeik mérhetetlenek: a földrajzi adottságok segítik, de hátráltatják is őket. Az országot 7100 sziget alkotja (ebből csak 3000-nek van neve). Több vezető letartóztatása után a gerilla létszáma jelenleg alacsony. Am a világ e viharos térségében potenciális erőként ma is számon tartják őket.

A sokat szenvedett Pomeroy — aki most már Londonban együtt élhet Céliával — éles képet exponált a gerilla nehéz életéről.

Az eljövendő ötödik külföldi látogatás, a Reco 5 emberei már hajnalban gyülekeznek az ülésterem előtt. Az egész tábor jelen van az indulásnál. Zászlókat lenget a szél.

Ötvenen vannak. Lassanként összpontosították őket ide. Különböző városokból és tartományokból jöttek. Vezetőjük Mariano Balgos, azaz Bakal elvtárs. A hegyeken át kell behatolniuk Bicol vidékére, hogy ott meggyökerezessék a Recót.

Magukkal visznek mindent, amire szükségük lehet. Élelmet, ruházatot, még irodaszereket is. Külön futár biztosítja az összeköttetést velük. Jó fegyvereik vannak, automaták is: útközben csetepatékba gabalyodhatnak.

Eposz születik majd egykor ezekről a kirajzó csoportokról. 1948 óta a központi fennsíkról szerte az országban terjesztik a várva várt forradalmi jelszava-

kat. A hukok ezreinek csontvázai borítják az északi és déli lejtők csapásait; a külső támaszpontok létesítésére irányuló emberfeletti erőfeszítések tanúságai.

A ma reggel indulók soraiban régi expedíciók veteránjai is vannak.

Az első hullám feladata a legnehezebb. Olyan területekre hatol be, ahova huk még be nem tette a lábát. A legnehezebb járható utakon halad, hogy fel ne fedhessék. Néha térképe sincs, a csoport eltéved, s feléli tartalékait. Vagy csapatát állít az ellenség, és sokan elesnek. A nehézségek nem lesznek kisebbek a cél elérésekor sem. Az ellenséges propaganda megelőzi a csoportot: törvényen kívül álló banditáknak írják le bennünket. A hatalom becsempészi kémjeit a falvakba. Hogy el ne rettentsük a falusiakat, hasoncsúszva kell megközelítenünk a faluszéli házakat. Amikor már hallótávolságba jutottunk, igyekeznünk kell leküzdeni az ösztönös bizalmatlanságot, amely itt minden idegennek osztályrésze.

Ezért aztán ha a környéken rablók tanyáznak, nyomon üldözzük s kivégezzük őket; holttestüket magunkkal visszük a barrióba (a faluba), ha kevés már az élelmünk, akkor sem kérünk. Kivárjuk, hogy megkínáljanak. Bizony már nem egy bajtárs éhenhalt, pedig közel volt a rizsföldekhez.

Az emberekkel beszélgetve barátkozunk. Kellenek a kapcsolatok. A közlékenység nagyon fontos. Ha sikerül megnyernünk néhány embert, a többit már szimpatizánsokra bizzuk. Elég, ha egy-két falusi mellénk áll; de ők aztán köztiszteletnek örvendő személyek legyenek. Ők hívják egybe a gyűlést, s mi csak akkor lépünk be — fegyveresen — a faluba. Az embereket ez meghatja, de nem ijeszti meg: felismerik erőnket. Tekintélyünk tudatában előadjuk küldetésünk célját, harcunk értelmét. Azután már minden könnyebben megy.

Az erős mag megszervezi az egész barriót. Az ellenség spionjának nincs többé maradása. Néhány fiataalt besorozunk: ettől kezdve a falu elkötelezte magát a huknak — „támaszpontunkká“ vált. Ha az ellenség mégis cselekedne, az csak a lakosok rokonszenvét növelné irántunk, mert az ellenség óhatatlanul basáskodni kezd, amit mi soha nem teszünk.

A zömök és energikus, napszemüveget viselő s két pisztollyal felszerelt Bundalian rendeli el a gyülekezőt. Bakal kíséretében szemlét tart. Férfiak és nők feszes vigyázz-ban állnak, a sorok egyenesek. Mit számít, hogy felszerelésük bizony szedett-vedett...

A szemle végeztével a csoport rázendít a nemzeti himnusra, majd az Internacionálé következik. Bensőséges percek az erdő mélyén... Aztán: oszolj! Következnek a testvéri csókok, a búcsú. Hányan vannak, akiket soha többé nem láthatunk: Kemény kézfogás Bakallal. Bakal mindig nyugodt. Ajkán most is derűs mosoly. Ismét sorakozó, a csoport elindul; megkezdí menetelését az erdőben.

Visszatérünk kunyhóinkba, s eltöprengünk: legjobb barátaink közül többen ismét kiléptek az életünkből. Az erdőből még elér hozzánk néhány hangfoszlány: a menetelők nótáznak...

Rájöttem arra, hogy nekem, a filippinók egy csoportjában élő amerikaiak, minden esetben körültekintőnek kell lennem: személyemben az egész amerikai népet ítéli meg. Ha már egyszer részt vállaltam belső harcaikban, többé nem léphetek vissza. Mert ha visszalépnék, üresen hangzana az, amit népeink barátságáról hirdetek.

Következőképpen semmiben nem térhetek el szokásaiktól, a legcsekélyebb dologban sem. Meg kell osztanom velük minden gondjukat. Azt kell ennem, amit ők esznek. S nem többet! Velük egyformán kell öltözködnöm. Mindenben be kell érnem annyival, mint ők. Pedig nekem nehezebb. De nincs erkölcsi jogom panaszkodni.

Soha nem feledkezem meg arról, hogy — noha nem figyelnek s nem ellenőriznek — mindig „szem előtt vagyok“. Ha egyszerűen leutánoznám viselkedésüket, talán kevésbé feltűnő lennék. Csakhogy minden erőltettség azzal a veszéllyel járhat, hogy „imperialistának“ mondanak, vagy „a faji magasabbrendűség komplexusában“ marasztalnak el.

Mert vannak ám a táborban olyanok, akik igazából nem fogadnak be engem; legfeljebb megtűrnek. Ezek bizalmatlanok minden amerikaival szemben. Egyikük úgy utálja az amerikaiakat, hogy amikor belépek hozzá, önkéntelenül a pisztolyához kap. A húga a 77. csoportban harcolt, abban, amelyet 1945-ben a Bulacanban állomásozó amerikai csapatokhoz verődött banditák lemészároltak. Nem is tudok haragudni rá. Jól tudom, hogy csakis méltó magatartással nyerhetem el ezeknek az embereknek a bizalmát.

Mások viszont homlokegyenest ellenkező módon viselkednek Annyira átítatottak gyarmati alázatossággal, hogy szélsőséges tiszteletet tanúsítanak irányomban. Nem elvtársnak, hanem úrnak titulálnak. Odaszólok: „Miért urazol? Tudhatod, mi a nevem, s azt is, hogy elvtárs vagyok. Ebben a táborban mindannyian egyenlők vagyunk. Nincs tehát több »úr«. Értem?!“ „Igenis, elvtárs!“ — válaszolja. A legközelebbi találkozásnál aztán ismét az „úr“ dukál nekem. Ilyen esetekben is türelemmel és tapintattal kell eljárnom, hogy leomoljanak a válaszfalak.

Megkérdem az egyik őrszemet: „Nem láttad Céliát?“ Bambán rám bámul. „Akarom mondani, René elvtársat láttad-e?“ — javítom ki magam.

Elégé különös, de csak mintegy öt-hat táborlakó valódi személyazonosságát ismerem. Mindannyian álnevek mögé rejtőzünk, az erdő pedig elrejtí az egész közönséget. Van köztünk olyan, akinek féltucat álneve van, minden tevékenységre jut egy. Céliát a feleségemet, Renének szőlítják. Az én nevem: Bob. Hamar hozzászokik az ember. A végén már az igazi név válik szokatlanná.

A nemzeti hősök neve kivételesen kedvelt: Del Pilar, Mabini, Andres, Malvar, Runa, Lapu-Lapu, Maetan, Lakandula, Dagaboy, Vibora, Plaridel. Vagy Rizal regényhőseié: Simoun, Ibarra, Elias, Noli, Dimasaling. Sokan a forradalmár erényei szerint keresztelik át magukat. Ilyen nevek akadnak: Bátorság, Hűség, Becsület, Erő, Dakila (nagy), Bakal (vas), Acero (acél). Meg ilyenek: Soha (vagyis: birtokosa soha meg nem adja magát), Hajnal, Boldogság. S ismertem valakit, aki ezt a nevet választotta: Fülöp-szigetek.

Ezek a fedőnevek az álcázási taktikánál többet jelentenek; sóvárgását a megújulásnak, a reménytelen és gyűlölt régi állapotokkal való szakítás vágyát. Odaadó harcuk új embert farag belőlük.

De mi sem személytelenedünk el kevésbé. Egy gyűlésen így szólok a feleségemről: „René elvtárs szerint...“ S ő rólam: „Miként Bob elvtárs rámutatott...“ S ha leszáll az éj, az erdő sűrűjében: „René, egyetlenem...“

*

Az élelmiszer-ellátással megbízottak üres kézzel térnek vissza. A parasztok figyelmeztették őket, hogy ne merészkedjenek be a városkába: egy teherautón csendőrök érkeztek. Fialat leány volt velük, egyik futárunk, ő árulta el, merre vannak őrállomásaink. Egyik összekötőnket elfogták, véresre verték, feldobták a teherautóra, s bevitték a Santa Cruz-i parancsnokságukra. Kevesebb az élelem, több a kockázat.

A leány Batangasból való volt, nem ismerhette tehát a mi táborunkat. De nyilvánvaló, hogy a csendőrök tudják: ahol őrállások vannak, a közelben ott a huk. A legjobb eset, hogy megpróbálnak kiéheztetni. Allambre a vállát vonogatja: át kell

tennünk a székhelyünket. Ez könnyűnek tűnik. De addig is felére csökken a fejadag.

Másnap éppen az új kurzuson dolgozunk, amikor tőlünk nem messze robbanás történik. Mintha egy vendéglő minden tányérja egyszerre tört volna össze. Mozsárágyú.

Kirohanunk a kunyhóból, a fák alatt keresünk menedéket.

Újabb becsapódás. Aztán egy egész sorozat.

Találomra lőnek. Tehát nem ismerik pontosan a tábor fekvését. Ha ránk akarnak törni, miért figyelmeztetnek jóelőre?

Tizenöt percig tart a tüzelés, aztán hirtelen megint a természet csendje, ami most természetellenesnek tűnik. Szedelőzködünk?

Reggeli járőrünk tapasztalatai lehetővé teszik a döntést. A kókuszpálmaliget hemzseg a csendőröktől. Miközben egy osztagunk lesben áll az oldalban, távozni készülünk. Nyugodtan, ráérősen. A nehezebb holmikat elássuk.

G. Y. táborába megyünk, mindössze egy-két óra járásnyira, s védett utakon közelíthető meg. Céliával elkészítjük a zsákokat, hónunk alá csapjuk őket. Még egy utolsó pillantás a kunyhóra. Beállunk nehezen cipekedő bajtársaink sorába. Elnyel az erdő.

G. Y. életvitele igazán meglepő. A százszázalékos forradalmár típusa ő. A hukok vezetőinek nagy részétől eltérően, azóta nem lépett ki az illegalitásból, amióta a japánok betörték. Egy földbirtokos fia, a jezsuiták manilai egyetemén végezte tanulmányait. Otthagytta őket, nem tudta elviselni az egyetem szellemét. Nagypja a nemzeti felkelés tábornoka volt 1896-ban.

G. Y. az imádságról áttért a lázadásra és a gazdaságpolitikára, Pedro Abad Santossal együtt a Pampanga tartományi szocializmus egyik „aktivistájává” vált.

1940-ben szülővárosa, Arayat szocialista polgármesterévé választották. 1941-ben, amikor bevonultak a japánok, kiosztotta a parasztnak a közraktárak rizskészletét, és a hukbong egyik parancsnok-helyetteseként ellenállásba vonult. A hukok felszabadította Pampanga ideiglenes kormányzója volt; az amerikai csapatok 1945-ös bevonulásakor azonnal letartóztatták, és más huk vezetőkkel együtt koncentrációs táborba zárták. Több hónapig tartó fogság után a parasztság tüntetései kikényszerítették szabadiábra helyezését. Ismét ellenállásba vonult. Ő volt az első jelentős vezető, aki újból vállalta az illegalitást.

Háza küszöbéről köszönt bennünket. Hogy hozzájussunk, át kellett kelniünk a mélyben folyó patakocskán: egy labilis egyensúlyú fatörzsön. Szélesen mosolyog, amikor látja, hogy bizonytalankodom. Ilyenkor olyan az arca, mint egy kínaié; innen csúfneve — Guan Yek, rövidítve G. Y.; kézfogása kemény, akár a teste-lelke.

G. Y. a mi hadseregünk parancsnoka. Pompás fekvésű háza főhadiszállás. Méltóságteljesen emelkedik ki egy folyókanyarulatban. 1949-ben itt tartották azt a konferenciát, amely kimondta, hogy a Fülöp-szigeteken forradalmi helyzet alakult ki, s a körülmények alkalmasak a népi hatalom megteremtésére. G. Y. volt az egyetlen, aki szembezállt bizonyos megszavazott határozatokkal. Azokkal például, amelyek szerint egy-két év elegendő a hatalomátvételhez. Szerinte tíz-tizenöt esztendő szükséges.

Kilenc éve vívja a gerillát.

A harc időtartamáról vallott nézeteinek megfelelően úgy véli, köteles ereje javát a döntő pillanatra tartogatni. Minden körülmények között tökéletesen nyugodt, mosolyog, amikor mások sopánkodnak. Lassan eszik, hogy kímélje a gyomrát. Amikor távozni kell egy táborból, ő készíti el utolsónak a poggyászát. Azt szokta mondogatni, hogy az ellenség sem siet olyan helyeken, ahol törbe csaphatják.

Az erdő a birodalma, kényelmesen akar hát élni benne. Könyvtára van, lemezjátszója, ugródeszkája a folyó felett, a fürdőzésekhez. Amikor elérik a sárgaláz-rohamok, hajnalban fürdik. Szerinte a bátorság értékesebb a technikánál.

Megszoktuk a mozgékonyt. A költözködés nem szakítja meg tevékenységünket. Kurzusaim megírásához elég nekem egy irka és egy ceruza.

A folyóparton épül a tábor. Csattog a fejsze, sivít a fűrész. Mint a pionírok Ohióban... A gyenge ellátás ellenére is keményen dolgoznak az emberek. Az ellátási nehézségek rövidesen megszűnnek, a fejadag normalizálódik. Már amennyire ezek a fejadagok egyáltalán normálisnak mondhatók.

Huzamosabb időre berendezett tábor lesz ez, a házak deszkából épülnek. Az előzőbe ugyan nem nyomult be az ellenség, de hatóterületébe került. Itt nem olyan a helyzet, bizonygatják az emberek.

Dalolva dolgoznak. Mindenki mozgásban, minden lüktet.

De összeül a hadbírótság, s megdermed a tábor. Az egyik harcos, Ete felett kell ítélkeznie. Tizenöt napja nősült, az egyik futárt vette el. Nagy lagzi volt, Ete népszerű. A vád: megfutamodás az ellenség előtt.

Ahhoz az osztaghoz tartozott, amely néhány nappal ezelőtt csapdát állított a csendőrségnek. S ő parancs nélkül elhagyta posztját. Azt mondotta a mellette levőnek, hogy fáj a feje, s visszatért a táborba. A fejfájás idegesítette, s attól tartott, hogy hibát követhet el, ha összecsapásra kerül a sor. Mindenki úgy véli azonban, azért tért vissza, hogy Anita mellett lehessen a veszély óráiban.

Sűrű csend. Nyugszanak a fejszék. Aki a patakban mosott, ábobahagyta. Célia meg én dolgozni próbálunk.

Etét nem csukták le, csak a fegyverét vették el. Az ellenállás régi harcosa, még a japánok idejéből: kijelentette, hogy kész minden szükségesnek vélt büntetést elviselni. De nyugtalan, nem találja a helyét. Házról házra jár, Anita a nyomában. Belép, leül egy pillanatra. Az elvtársak visszaköszönnek neki, rámosolyognak, aztán elfordítják tekintetüket.

Elér a nagy házhoz. Ajkán kényszeredett mosoly. Feltesz egy lemezt: divatos kis nóta, a címe — Reménytelenség. A dal fájó emléket ébreszt a hallgatóságban. Ete komoran hallgatja, aztán nagy gonddal a helyére teszi a lemezt. Gépies léptekkel távozik; Anita szorosan a nyomában.

Befejeződik a haditörvényszék ülése. Mindenki a gyűlésteremből kilépő három embert figyel. Elválnak egymástól. G. Y. hazatér, s közli velünk az ítéletet: halál. Kemény ítélet, de a helyzet szigorú fegyelmet követel. Hát meg lehet birkózni az ellenséggel, ha mindenki a saját feje után megy? Humánusnak lenni kis ügyekben? Ez vajon nem kompromittálná a humánus más vonatkozásait? Etének meg kell halnia, hogy a többiek harcolni tudjanak az életért.

Három órákor lesz a kivégzés. Parancsba adják: senki sem távozhat körletéből. Nehéz csend. Látjuk a kivégzőosztagot eltűnni a fák között. Ete a középben, fejét feltartja, az osztaggal egy ütemben lép. Szívverésünk jelzi az idő múlását. Hirtelen berobban a sortűz. Feltűnik az osztag. Sírnak.

Céliával megbeszéljük, mi a teendő, ha a tábor meglepetésszerű támadás éri. Ez nem lehetetlen, volt már ilyen eset. Első gondolatunk, hogyan óvjuk egymást. De abban a mozgalomban, amelyhez tartozunk, a közösség számít, s nem az egyén. Vajon helyes volna személyi érzelmek miatt más életét is veszélybe sodorni, ha valaki megsebesül vagy fogságba esik? Elhatározzuk, hogy többé nem foglalkozunk a magunk sorsával.

Elnézem a törékeny Céliát, s elgondolom, ha az ellenség kezébe kerülne...

Fura menhelye az erdő a szabadságnak. Bármerre fordul az ember, elzárja a láthatárt. Még az eget is eltakarja. Csupán reménységünk határtalan.

Amikor a városban dolgoztunk, kettős életünk nyugtalanított. Mielőtt kilépünk, körülnéztünk. Ki az ott a sarkon? Ki ül mellénk az autóbuszban? Alig vártuk, hogy kijussunk az erdőbe, ahol senki nem figyel.

Az erdőben senki nem tesz egy lépést sem parancs nélkül. Nem szabad a folyóparton sétálgatni. Néha, amikor költözünk, amikor szünet van, egy-egy folyó közepéről felnézhetünk a kitárulkozó égre..., s ilyenkor szeretnénk visszatérni a városba, a széles utcákra.

Aki a szabadságért harcol, annak jut a legkevesebb belőle.

Megjelent a Les Temps Modernes 260. számában.

William J. Pomeroy

Fülöp-szigetek